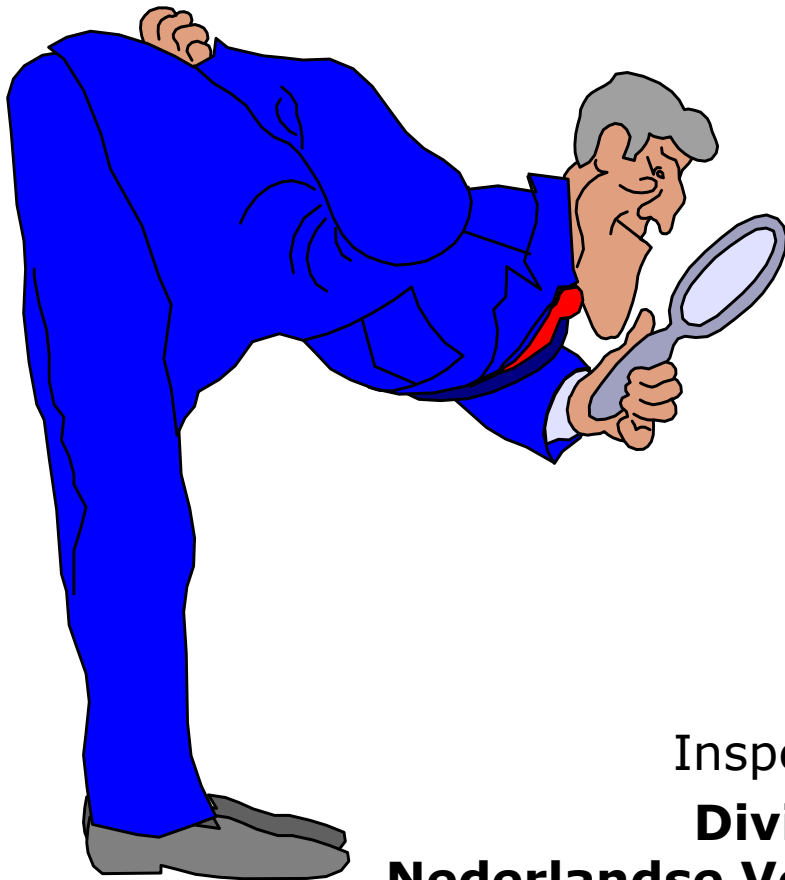

NVWA en bijen

Toon Driessen

Inspecteur Toezichtsonwikkeling

Divisie Landbouw en Natuur

Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA)

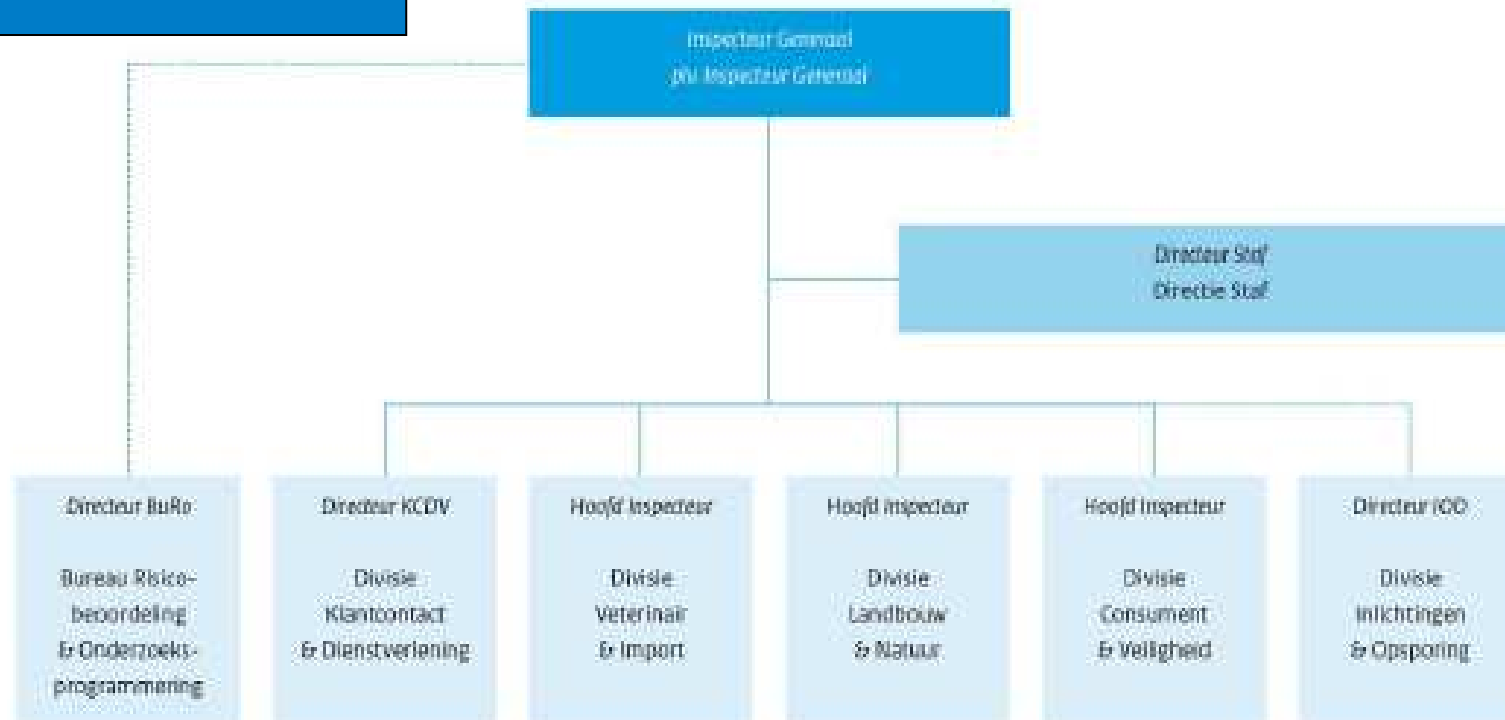
Catharijnesingel 59 | 3511 GG | Utrecht

Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

DE AID, PD EN VWA : ÉÉN NEDERLANDSE VOEDSEL EN WAREN AUTORITEIT

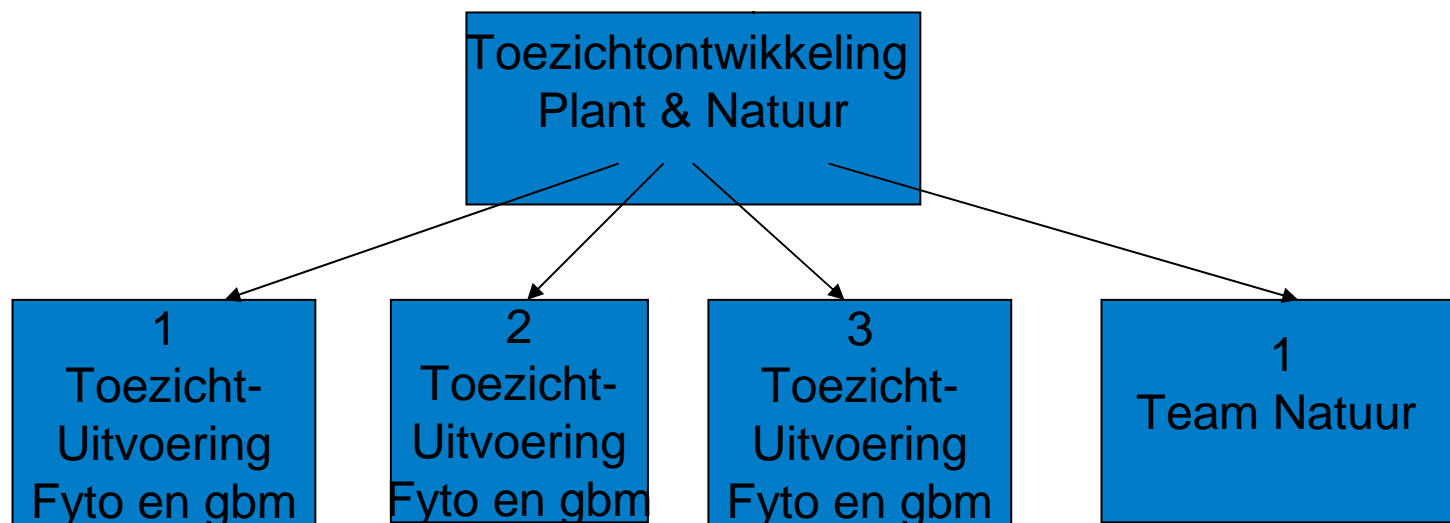
Ministerie van EZ

DE AID, PD EN VWA : ÉÉN NEDERLANDSE VOEDSEL EN WAREN AUTORITEIT

Divisie Landbouw & Natuur

**DE AID, PD EN VWA :
ÉÉN
NEDERLANDSE VOEDSEL EN WAREN AUTORITEIT**

Divisie/directie	Aantal fte
<i>Directie Staf</i>	248
<i>Bureau Risicobeoordeling & onderzoeksprogrammering</i>	20,2
<i>Divisie Klantcontact & dienstverlening</i>	207,3
<i>Divisie Veterinair & import</i>	446,2
<i>Divisie Landbouw & natuur</i>	488,2
<i>Divisie Consument & veiligheid</i>	645,8
<i>Divisie Inlichtingen- & opsporingsdienst</i>	106,6
<i>Subtotaal</i>	2162,3
<i>Hoofdinspecteurs en directeuren formatie ABD*</i>	-/-7
Formatie nVWA 2012	2155,3

Handhaving regelgeving gewasbeschermingsmiddelen.

Verordening (EG) Nr. 1107/2009 met
als doel:

- Hoog niveau bescherming mens, dier en milieu
- Administratieve lasten toelatingsprocedure verminderen
- Betere harmonisatie binnen EU ("gelijk speelveld")

Richtlijn 2009/128/EG:

Verplichtingen:

- Duurzaam gebruik, passende opleidingen en certificaten
- Verplichte voorlichting bij verkoop alle gewasbeschermingsmiddelen
- Organiseren voorlichtingsprogramma's
- Invoeren periodiek keuring apparatuur.

BESTRIJDINGSMIDDELEN
Verboden toegang voor
onbevoegden

Wijzigingen van de

**Wet-,
Besluit-, en
Regeling
gewasbeschermingsmiddelen en
biociden** (per 2007 en gewijzigd per 26
november 2011).

Activiteitenbesluit milieubeheer

Per 2012 (gaat wijzigen medio 2015 of
begin 2016)

Plotselinge massale Bijensterfte

Bijen en gewasbeschermingsmiddelen

Waarom prioriteit:

- Honingbijen vervullen belangrijke indicatorfunctie
 - Vergiftiging van “Wilde bijen” in de natuur worden niet opgemerkt
 - Indicatie illegaal gebruik gewasbeschermingsmiddelen
 - Op gespannen voet met afspraken biodiversiteit
 - Niet verwachte effecten van toegelaten middelen
 - * Systemisch
 - * Metabolieten
 - * Synergie

Bijen en gewasbeschermingsmiddelen

Wat verstaan wij onder abnormale bijensterfte:

Een dagelijks gemiddelde van 0 tot 30 dode bijen voor de kast is normaal

- Bij aantallen die gedurende een korte periode structureel hoger (> 100 als richtlijn), kan er sprake zijn van acute spuitschade
- Bij aantallen die gedurende een langere periode structureel hoger (> 30 als richtlijn), kan er sprake zijn van een bijenziekte of een sub-lethaal effect van een pesticide

Plotselinge massale Bijensterfte

Onderzoek door NVWA:

Elimineren van mogelijke veroorzakers:

- Natuurlijke mortaliteit?
- ziekten en plagen?
- Bestrijding van ziekten en plagen door imker?
- Honger?
- Samenvoegen?
- Giftige planten?
- Vergiftiging Pesticiden?

Bijenziekte en plagen

- **Acarapis mijtziekte**
- **Malpighamoeba mellificae**
- **Nosema apis**
- **Roer (bijendiaree)**
- **Varroa destructor**
- **Vuilbroed**
verzamelnaam van virus- en
bacterieziekten die bijenlarven
bijenpoppen aantasten
- **Virussen in bijen**
- **Kleine Bijenkast Kever**
(Small Hive Beetle
(*Aethina tumida*)

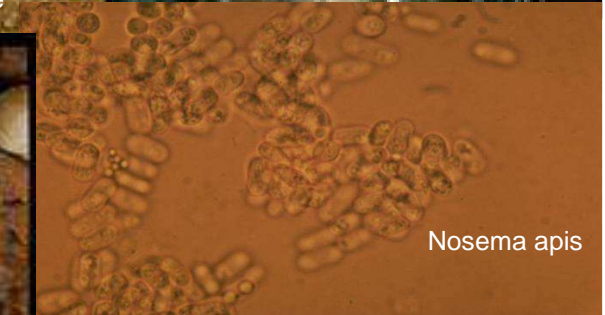
Malpighamoeba mellificae

Acarapis mijtziekte

Varroa destructor

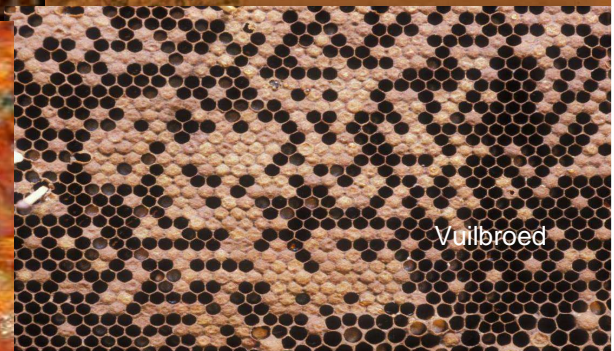
Nosema apis

Kleine Bijenkast Kever

Virussen in bijen

Vuilbroed

Giftige planten

- ***Dicentra spp* (gebroken hartje)**
- *Solanum nigrum* (zwarte nachtschade)
- *Asclepia subverticillata* (zijdeplant)
- *Senecia jacobaea* (Jacobs kruiskruid)
- *Rhododendron spp.*
- *Borago officinalis* (bergani of borage of k.k-kruid)

De nectar van deze planten bevat giftige stoffen, echter meestal in concentraties die geen probleem zijn voor bijen.

Plotselinge massale Bijensterfte

Bij plotselinge massale bijensterfte en sterke verdenking van vergiftiging:

Procedure extern:

- Melding van imker aan de NVWA
- Melding van imker aan de bijenbond

Procedure intern:

- Melding van meldkamer aan inspecteur via mail én telefonisch
- Inspecteur stelt onderzoek in naar mogelijk illegaal of onzorgvuldige gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.
- Bezoek bijenstand na telefonisch contact met imker.

- > Rol NVWA
- > Video: controles gewasbeschermingsmiddelen
- > Inspectieresultaten

Voor consumenten

- > Gezondheid en gebruik

Voor bedrijven

- > Hoe de NVWA controleert
- > Wat te doen met vervallen middelen?
- > Gewasbeschermingskennisbank: actuele toegelaten middelen en biociden
- > Lijst aantrekkelijke gewassen voor bijen
- > Hoe spuitschade bij bijen voorkomen
- > Meld bijensterfte door spuitschade
- > Erkenning en relatienummer aanvragen
- > Aanpak kleine toepassingen voor kleine teelten

Home > Onderwerpen > Meest bezocht A-Z > Gewasbescherming > Meld bijensterfte door spuitschade

Gewasbescherming

Meld bijensterfte door spuitschade

Waarom spuitschade altijd melden?

Sinds 1990 wordt imkers gevraagd verdachte gevallen van spuitschade te melden aan hun organisatie via een standaard meldingsformulier. Ook is het belangrijk spuitschade te melden bij de NVWA. De meldingen van spuitschade worden jaarlijks besproken in de werkgroep Bestuivende insecten en gewasbeschermingsmiddelen en biociden. In deze werkgroep zitten onder andere vertegenwoordigers namens de imkerorganisaties, het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb), Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) Nederland, Nefyto, Artemis, Bijen@wur en de NVWA. Het uiteindelijke doel van de meldingen is een betere preventie om spuitschade aan honingbijen, maar ook aan andere wilde bestuivers, te voorkomen. Honingbijen hebben hierin een duidelijke signaalfunctie.

Hoe kunt u spuitschade melden?

Als u denkt dat u met plotselinge massale bijensterfte te maken heeft en dat deze sterfte mogelijk spuitschade is, kunt u contact opnemen met de NVWA. Dit kan via het Klantcontactcentrum door middel van het [meldformulier](#) (Microsoft Word Document, 43 kB). Dit formulier stuurt u naar info@nvwa.nl.

Melden van bijensterfte

FORMULIER MELDING SPUIJSCHADE

Te gebruiken bij bijensterfte als vermoedelijk gevolg van blootstelling aan bestrijdingsmiddelen

Bij voorkeur met blokletters invullen

***) doorstrepen wat niet van toepassing is**

1. Gegevens betrokken imker

Naam

Postcode.....

Adres

Woonplaats.....

Tel. nr..... **Lid van ABTB/ANI/NBV/niet georganiseerd *)**

2. Constatering door de imker

Constatering op

datum:

tijdstip:

Laatste bezoek/controlle van volken daarvoor

datum:

Plaats (adres) getroffen bijstand

.....

Aantal getroffen volken

.....

Totale hoeveelheid dode bijen*)

0 - 3.000

3.000 - 10.000

Bijensterfte door vergiftiging

Aanpak / werkwijze inspecteur:

- Bezoek imker en bijenstand.
- Vaststellen of er meer dan "normale" sterfte is .
- Hebben andere imkers in de nabijheid ook last van bijensterfte?
- Zijn er ziektes of is er gebrek aan water en voer?
- Zijn de bijen samengevoegd of verplaatst?
- Is een bestrijding tegen bijenziekten (Varoa) uitgevoerd?
- Omgevingsonderzoek naar
 - Gewassen die door bijen kunnen worden bevrogen;
 - Spuitsporen of andere aanwijzingen van mogelijk gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Bijensterfte door vergiftiging

Aanpak / werkwijze inspecteur:

- Geen ziekten onder de bijen vastgesteld (monsteronderzoek)
- Onderzoek wel / geen stuifmeel bijen (monsteronderzoek).
- Aard eventueel aanwezig stuifmeel (monsteronderzoek).
- Onderzoek naar toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen in gewassen.

Onderzoek naar toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen in gewassen

Vaststellen :

- Datum, tijd en locatie (eerste) bijensterfte.
- Neem monsters en foto's van dode bijen.
- Wat is het vliegbereik van bijen (temperatuur).
Percentage bijen uit een bijenvolk dat tot een bepaalde afstand vliegt
(onderzoek in *Medicago sativa*)

• Tot 200 meter	50%
• 300 -- 400 meter	40%
• 400 – 500 meter	30%

Haragsim 1965 (Free, Insect Pollination of crops p 34)
- Waar liggen percelen met mogelijke drachtplanten (vraag ook aan de imker)
- Maak overzichtskaart met een cirkel van 2-3 km doorsnee.

Bijensterfte door vergiftiging

Onderzoek

Inventariseer bronnen:

- Percelen met gewassen waarop bijen kunnen vliegen (inclusief bloeiende onkruiden).
- Inspecteer gewas op schadebeeld insecten.
- Zie je vliegende insecten in perceel.
- Zie je dode insecten op/tussen het gewas.
- Zie je levende insecten op het gewas.
- Recente "spuitsporen" in gewassen.

Bijensterfte door vergiftiging

Bewezen moet worden dat:

- Voor bijen giftig gewasbeschermingsmiddel gespoten in bloeiende gewassen,
of;
- Gespoten is in gewassen die actief worden bezocht door bijen of hommels,
of;
- bloeiende onkruiden in het gespoten gewas aanwezig waren.
of;
- Onzorgvuldig is gehandeld (spuitrestanten in spuittank).
- Er moet sprake zijn van VERWIJTBAARHEID VAN GEBRUIKER

Bijensterfte door vergiftiging

Besputtingen op bloeiende gewassen:

Discussie over "voorbloei" of "nabloei". Beschrijving CTGB:

Definities:

Definitie bloei:

Bloemen waarbij meeldraden of stampers zichtbaar zijn.

Definitie bloeiend gewas bij bloembollen:

- Een gewas staat in bloei wanneer meer dan 1% van de planten op een perceel bloeit. In de
- praktijk betekent het dat er maximaal twee bloemen per strekkende meter bed mogen bloeien.
- Bij meer dan twee bloemen per strekkende meter is er sprake van bloei.

Definitie bloeiend gewas bij fruit:

- Bij fruitgewassen is sprake van bloei wanneer meer dan 1% van de bloemen bloeit.
- *Definitie bloeiend gewas (overige gewassen):*
- Bij meer dan twee bloeiende planten (geteeld gewas of onkruiden) per vierkante meter is er
- sprake van bloei.

Bijensterfte door vergiftiging

- Moeilijk te handhaven voorschriften:
"Gevaarlijk voor bijen en hommels. Alleen toepassen in de schemering na afloop van de vlucht."
Zal worden vóór- of ná zonsopkomst c.q. zonsondergang.
- Niet voldoende nauwkeurig naleven gebruiksvoorschrift.
Spuitrestanten in spuittank.
- Giftigheid niet aangegeven op etiket of niet bekend dat bijen op bespoten gewas vliegen.
Nieuw: lijst met bij-aantrekkelijke gewassen
Landbouwkundige gewassen die bevlogen worden door honingbijen
(o.m. te vinden op site van NVWA en CTGB).
- Combinaties van middelen die individueel niet giftig zijn.

Bijen en gewasbeschermingsmiddelen

Aantallen meldingen per jaar sterk wisselend; niet of nauwelijks te voorspellen:

- **2003:** 79 meldingen van bijensterfte
- **2004:** 7 meldingen van bijensterfte
- **2005:** 26 meldingen van bijensterfte

Bijensterfte 2012

- **Aantal meldingen van bijensterfte in 2012: 22 meldingen.**
- **In onderzoek genomen: 19 meldingen (bij 3 meldingen "informatief" voldeden niet aan criteria. Melder is hierover geïnformeerd)**

Resultaten

- **13 meldingen: na onderzoek geen oorzaak kunnen vaststellen. Geen werkzame stoffen van gewasbeschermingsmiddelen in de bijen aangetoond.**
- **4 meldingen: onderzoeken gaven aan dat het virus "Chronic Bee Paralysis" waarschijnlijk de veroorzaker was.**
- **1 melding leidde naar (mogelijke) opzettelijke vergiftiging. Geen dader kunnen achterhalen.**
- **1 melding leidde naar een mogelijk verband tussen het toepassing van MCPA en bijensterfte. Toepasser handelde niet in strijd met de voorschriften. Onderzoek is afgesloten.**

Bijensterfte 2013

2013: 15 meldingen van plotselinge en massale bijensterfte

- **14 onderzoeken afgebroken.**
Reden:
 - **1 X roven door nabijgelegen verwaarloosde bijenkasten met varoa**
 - **2 X geen uitzonderlijke sterfte**
 - **6 X geen of geen risicovolle werkzame stoffen aangetroffen (toegelaten middelen als MCPA en Folicur (w.s. terbuconazole)) (3 X regio Bergen (L) mogelijk door Dicentra?)**
 - **1 X bijen gedood door "geurplaatjes die je in de kledingkast hangt tegen motten"**
 - **1 X wel vergiftigde bijen maar vanwege vele percelen in Boskoop geen veroorzaker/dader kunnen achterhalen.**
 - **1 X melder had dode bijen verwijderd.**
 - **1 X anonieme melder**
 - **1 X geen w.s.-en in bijen aangetoond.**
- **1 onderzoek: WB vanwege onzorgvuldig handelen (niet goed gereinigde spuitank met Decis (deltamethrin)).**

Onderzoeken door de NVWA

- In het geval van melding van bijensterfte was NVWA in de meeste gevallen binnen een dag ter plaatse. In één geval was de melding niet tijdig doorgezet naar de inspecteur.
- Tot nu toe werden alleen monsters van dode bijen onderzocht op aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen als er een dader in beeld was (bewijs). Vanaf 1 januari 2014 altijd analyse van bijen op aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen.
- Bij massale plotselinge bijensterfte door vergiftiging treedt "Draaiboek bijensterfte" in werking. Rol van NVWA en EZ.
- Melding bijensterfte door gewasbeschermingsmiddelen bij OECD: Pollinator Incidents Information System
- Jaarlijks "bijenoverleg" met: LTO, NEFYTO, NFO, Vlinderstichting, Bijenbond, Agrodis en NVWA

DRAAIBOEK BIJENSTERFTE

Versie 11.0

Datum juni 2012

Redactie: A.C.L. Driessen, NVWA divisie Landbouw en Natuur
C.J.T.J. Jansen
J. H. Schollaart FAV Den Haag

Bijensterfte door vergiftiging

Bij overtreding van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden:

- **Proces-verbaal opmaken tegen overtreder.**
- **Melden vermoedelijke doodsoorzaak bijen aan imker.**
- **Opnemen verklaring imker en schadeclaim in P.V.**
- **Indien de imker schade vergoedt wil hebben, wordt dit vermeld in het P.V.**
- **Imker kan p.v. opvragen bij O.M.**
- **NVWA meldt inzenden P.V. bij Landelijke Functioneel Parket.**

Massale bijensterfte

Wat kunt u als imker zelf doen:

- Stel vast of er voldoende voedsel aanwezig is of andere oorzaken de sterfte hebben kunnen veroorzaakt (voorkomen of bestrijding van ziekten).
- Vraag bij andere imkers in de nabijheid of zij ook sterfte onder de bijen hebben.
- Inventariseer in de nabijheid van de dode bijenvolken percelen waarop de bijen gevlogen kunnen hebben (dracht).
- Vul "Formulier melding spuitschade" zo veel als mogelijk
- Meld mogelijke vergiftiging zo snel mogelijk!

Wat als imker niet doen:

- Neem zelf géén monsters van dode bijen of mogelijke drachtplanten.
Deze hebben geen bewijswaarde!

Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit

Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA)

Catharijnesingel 59 | 3511 GG | Utrecht

Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

Spuitschade kan worden gemeld via:

telefoonnummer 0800-0488,

Via: info@vwa.nl of

via de website van de NVWA

(<http://www.vwa.nl/organisatie/melden-voor-bedrijven>).